

კონსტიტუციური შეთანხმების ზოგიერთი ტექნიკური და სამართლებრივი პრობლემა

კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის 2002 წელს დაიდო. მიუხედავად იმისა, რომ ამ მომენტიდან კარგა ხანია გასული, დოკუმენტის სამართლებრივი, ეკონომიკური თუ პოლიტიკური გააზრება ჯერაც არ მომხდარა. როგორც სამართლებრივი დოკუმენტი, იგი საკმაოდ ბევრ ტექნიკურ და შინაარსობრივ პრობლემას მოიცავს. სტატიის მიზანია მსგავსი მეთოდური და ფორმალური პრობლემების გაანალიზება და მათი გამოსწორების გზების დასახვა.

საკვანძო სიტყვები: კონსტიტუციური შეთანხმება, კონკორდატი, სამოციქულო, სახელმწიფო, სამართლებრივი ტექნიკა, ეკლესია.

I. შესავალი

საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმება 2002 წელს დაიდო, თუმცა, მიუხედავად ამისა, იგი დღემდე რჩება ერთგვარად „ბურუსით მოცულ“ დოკუმენტად, რომლის ავკარგიანობასა თუ შინაარსზე მსჯელობა აქტიურად არ დაწყებულა. ამის მიზეზი, ერთი მხრივ, მისი მოწესრიგების სფეროს დელიკატურობა, ხოლო, მეორე მხრივ, თავად ამ საკითხების შინაარსია, რომელთა დამუშავება და ანალიზიც სპეციფიკურ, ინტერდისციპლინურ ცოდნას მოითხოვს.

კონსტიტუციურ შეთანხმებასთან დაკავშირებით არსებობს უამრავი კითხვა, რომელთა უმეტესობა მის შინაარსობრივ ასპექტებსა და აღსრულების პრობლემებს უკავშირდება. თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანია მისი ტექნიკური, განსაკუთრებით კი სამართლებრივი ტექნიკის, მხარე, რომელიც, საბოლოო ჯამში, ყველა სხვას განაპირობებს. სტატიის მიზანია, კონსტიტუციური შეთანხმების ტერმინოლოგიური საკითხების გაანალიზება, მისი ბუნებისა და ნორმატიული აქტების იერარქიაში ამ დოკუმენტის ადგილთან დაკავშირებული პრობლემების განხილვა, წმინდა სამართლებრივ-ფორმალური ხასიათის ხარვეზების გამოკვეთა და მათი გადაწყვეტის გზების დასახვა.

II. კონსტიტუციური შეთანხმების სახელწოდების ტერმინოლოგიური ხარვეზი

სამართლისა და ენის ურთიერთმიმართება ერთ-ერთი მარადიული პრობლემაა სამართლის მეცნიერებაში და აქტუალობას არასდროს კარგავს, მით უმეტეს, ისეთი სამართლებრი-

* თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტის დოქტორანტი, ასისტენტი სამართლის მეთოდების მიმართულებით, დავით ბატონიშვილის სამართლის ინსტიტუტის დირექტორი.

ვი სივრცისთვის, რომელიც ჩამოყალიბების პროცესშია.¹ ენობრივი და ცნებებთან დაკავშირებული საკითხები მეორეხარისხოვანი ვერ იქნება, რადგან სამართალი, როგორც ასეთი, ენაში და ენობრივი ფორმებით გამჟღავნებული ქცევის წესების სისტემაა.² ამიტომაც გამართული ტერმინოლოგია განვითარებული სამართლებრივი სისტემის აუცილებელი შემადგენელი ნაწილია, უფრო მეტიც, თავად ამ სისტემათა განვითარების ერთ-ერთი საწინდარია.

კონსტიტუციური შეთანხმების, როგორც სამართლებრივი დოკუმენტის, სახელწოდება გამორჩეულია: ერთი მხრივ, მისი სახელშეკრულებო ბუნება, ხოლო, მეორე მხრივ, „კონსტიტუციური“ სტატუსი მას ეტიმოლოგიურადაც გამორჩეულ დოკუმენტად აქცევს. „კონსტიტუციურის“ გამოყენებით კანონმდებელმა ხაზი გაუსვა შეთანხმების განსაკუთრებულ მნიშვნელობას, მის საკონსტიტუციოსამართლებრივ ხასიათსა და სტატუსს სახელმწიფო სისტემაში.³ როგორც პროფ. ბეცურიანი განმარტავს, შეთანხმებისთვის „კონსტიტუციურის“ დარქმევა იმითაა გამართლებული, რომ მისი „დადების შესაძლებლობა და სუბიექტთა წრე მხოლოდ სახელმწიფოს ძირითადი კანონით იქნება განსაზღვრული“⁴.

კონსტიტუციური შეთანხმების კონსტიტუციასთან დაკავშირებული სტატუსი სრულიად მართებული და მიზანშეწონილია. სამართლებრივი აქტის სტატუსსა და მნიშვნელობას იმაზე მეტად არაფერი უსვამს ხაზს, ვიდრე კონსტიტუციასთან თუნდაც ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით მიბმა, მით უმეტეს, ამ შემთხვევაში, იგი შინაარსობრივადაც ძირითად კანონს ეფუძნება. „კონსტიტუციურსა“ და „საკონსტიტუციოს“ ქართულ სამართლებრივ ენაში ხშირად თანაბარმნიშვნელოვნად იყენებენ, რაც ბევრ პრობლემას წარმოშობს.⁵ მართალია, ფონეტიკურად ეს ორი ცნება ერთმანეთთან ძალიან ახლოსაა, თუმცა შინაარსობრივად, ქართული ენის სპეციფიკის გათვალისწინებით, მნიშვნელოვნად განსხვავდებიან. „საკონსტიტუციო“ კონსტიტუციის შესაფერისს, კონსტიტუციისათვის განკუთვნილს, კონსტიტუციით გათვალისწინებულს, ხოლო „კონსტიტუციური“ კონსტიტუციასთან შესაბამისს აღნიშნავს.⁶ შინაარსობრივად ეს ცნებები უერთიერთგადამფარავ მნიშვნელობასაც მოიცავენ. ეს ყველაფერი კიდევ უფრო აბსურდულ ელფერს კონსტიტუციურ შეთანხმებასთან დაკავშირებით იძენს. „კონსტიტუციური შეთანხმება“, მისი სალიტერატურო და გრამატიკული შინაარსიდან გამომდინარე, ნიშნავს შეთანხმებას, რომელიც კონსტიტუციას შეესაბამება. ამ კუთხით, ნებისმიერი შეთანხმება, რომელიც კონსტიტუციას არ ეწინააღმდეგება, კონსტიტუციურია. გარდა ამისა, იმის დადგენა, კონსტიტუციურია თუ არა რაიმე, მათ შორის კონსტიტუციური შეთანხმება, საკონსტიტუციო სასამართლოს პრეროგატივაა, ანუ იგი (მთლიანად ან ნაწილობრივ) პოტენციურად არაკონსტიტუციურად შეიძლება აღმოჩნდეს, რაც საფუძველშივე გამორიცხავს მის „კონსტიტუციურ“ სტატუსს.

¹ გეგენავა დ., ზოგიერთი ცნების მართებულობის საკითხისათვის ქართულ საკონსტიტუციო სამართალში, წიგნში: ზურაბ ახვლედიანი 80, თბ., 2013, 181.

² ხუბუა გ., სამართლის თეორია, თბ., 2004, 121.

³ Manitakis A., Comments on the Draft Constitutional Agreement between the State of Georgia and the Apostle Autocephalous Orthodox Church of Georgia, CDL(2001)64, European Commission for Democracy Through Law (Venice Commission), Strasbourg, 28 June 2001, 2.

⁴ ბეცურიანი ჯ., სახელმწიფო და ეკლესია, ჟურნ. „ადამიანი და კონსტიტუცია“, №1, 2001, 11.

⁵ იხ. გეგენავა დ., ზოგიერთი ცნების მართებულობის საკითხისათვის ქართულ საკონსტიტუციო სამართალში, წიგნში: ზურაბ ახვლედიანი 80, თბ., 2013; გეგენავა დ., ქანთარია ბ., ცანავა ლ., თევზაძე თ., მაჭარაძე ზ., ჯავახიშვილი პ., ერქვანია თ., პაპაშვილი თ., საქართველოს საკონსტიტუციო სამართალი, მე-3 გამოცემა, თბ., 2015.

⁶ იხ. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, <<http://ena.ge/explanatoryonline>> [05.11.2015]

„საკონსტიტუციო ხელშეკრულება“ ქვეშარტად ასახავს იმ შინაარსობრივ და ტერმინოლოგიურ დატვირთვას, რომელიც ამ ინსტიტუტს აქვს. ამ შემთხვევაში იგი სრულიად მოიცავს იმ აზრს, რაც მის შემქმნელებს ჰქონდათ – კონსტიტუციიდან გამომდინარე, კონსტიტუციისკენ მიმართული, საკონსტიტუციოსამართლებრივი სტატუსისა და შინაარსის მქონე. შეთანხმებისთვის „საკონსტიტუციოს“ დარქმევა არა მხოლოდ ტექნიკურად, არამედ შინაარსობრივადც გამართავს ინსტიტუტის სამართლებრივ ფორმას და შექმნის ადეკვატურ აღქმას მის სამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით. ამ შემთხვევაში დოკუმენტი იდეური თვალსაზრისითაც ჩაჯდება საქართველოს ნორმატიული აქტების ერთიან სისტემაში. ამის შემდეგ „საკონსტიტუციო შეთანხმების“ კონსტიტუციურობის საკითხი ლოგიკურიც იქნება და ადეკვატურიც, განსხვავებით „კონსტიტუციური შეთანხმების“ კონსტიტუციურობისგან.

III. კონსტიტუციური შეთანხმება ნორმატიული აქტების იერარქიაში

კონსტიტუციური შეთანხმების ნორმატიული მოქმედების ძალის თაობაზე დებულებებს როგორც კონსტიტუცია, ისე „ნორმატიული აქტების შესახებ“ კანონი შეიცავს. სამწუხაროდ, ამ დებულებათა ნაწილი ურთიერთგამომრიცხავი და ბუნდოვანია, რაც ნორმატიული აქტების იერარქიაში კონსტიტუციური შეთანხმების ადგილის თაობაზე ცალსახა დასკვნის გამოტანის საშუალებას არ იძლევა.

საქართველოს კონსტიტუციის თანახმად, საქართველოს უზენაესი კანონი კონსტიტუციაა და ყველა სხვა სამართლებრივი აქტი მას უნდა შეესაბამებოდეს.⁷ რა თქმა უნდა, ამ მხრივ, აქტებში მოიაზრება კონსტიტუციური შეთანხმებაც, რომელიც, ნებისმიერი სხვა აქტის მსგავსად, კონსტიტუციის ქვემდგომი დოკუმენტია. ამასთან, კონსტიტუცია საერთაშორისო ხელშეკრულებებსა და შეთანხმებებს, რომლებსაც შიდასახელმწიფოებრივ ნორმატიულ აქტებთან მიმართებით, უპირატეს იურიდიულ ძალას ანიჭებს, საქართველოს კონსტიტუციისა და კონსტიტუციური შეთანხმების ქვემდგომად განიხილავს⁸. მსგავს მოწესრიგებას ადგენს „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონი, რომელიც ძირითადი კანონის დებულებებს სიტყვასიტყვით იმეორებს⁹.

გაუგებრობას იწვევს კონსტიტუციის დებულება, რომლის თანახმადაც, კონსტიტუციური შეთანხმება სრულად უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებს, კერძოდ, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სფეროში.¹⁰ ნორმის დანიშნულება მარტივი დასადგენია. მისი მიზანი კონსტიტუციური შეთანხმებით ადამიანის ძირითადი უფლებების დარღვევის, სხვა პირთა რელიგიური უფლებების შელახვისა და დისკრიმინაციის თავიდან აცილებაა, რომლის უზრუნველყოფაც კონსტიტუციური შეთანხმების უფლებებთან შესაბამისობის დათქმით მიიღწევა.¹¹ თუმცა წარმოუდგენელია საერთაშორისოდ აღიარებული ძირითადი უფლებები და პრინციპები ცალკე, განყენებულად არსებობდეს, ისინი რომელიმე საერთაშორისოსამართლებრივ აქტში უნდა იყოს მოცემული, ხოლო ეს უკანასკნელი, თავის მხრივ, კონსტიტუციურ შეთანხმებაზე დაბალი სამართლებრივი

⁷ საქართველოს კონსტიტუციის მე-6 მუხლის 1-ლი პუნქტი.

⁸ იხ. იქვე, 1-ლი პუნქტის მე-2 წინადადება.

⁹ იხ. „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-3 პუნქტი.

¹⁰ საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადება.

¹¹ კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება საქართველოში, თბ., 2004, 86.

ძალისაა. ალოგიკური გამოდის, როგორ უნდა შეესაბამებოდეს კონსტიტუციური შეთანხმება ამ პრინციპებსა და უფლებებს¹².

გაუგებარია, რომელ სახელმწიფო ორგანოს შეუძლია დაადგინოს კონსტიტუციური შეთანხმების ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა სფეროში საერთაშორისო სამართლის საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპებსა და ნორმებთან შესაბამისობა. ლოგიკურად, უპირველესი სახელმწიფო ორგანო, რომელიც, ამ მხრივ, ალუზიას ინვესს, რა თქმა უნდა, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოა. სამწუხაროდ, კონსტიტუციითა და კანონმდებლობით მას მსგავსი უფლებამოსილება არ გააჩნია.¹³ მთავარი აქტი, რომელიც მისთვის ამოსავალი და პირველადი წყაროა, კონსტიტუციაა, შესაბამისად, თავად ნორმატიული აქტების ერთმანეთთან შესაბამისობაზე დავა მის კომპეტენციას სცდება. პროფ. კორკელია გამოსავალს იმაში ხედავს, რომ კონსტიტუციურ შეთანხმებასა და საერთაშორისო ხელშეკრულებას შორის შესაბამისობის საკითხი საერთო სასამართლოებმა განიხილონ და გადაწყვიტონ.¹⁴ ეს მსჯელობა ლოგიკურია და აქტების იერარქიული შესაბამისობა ადმინისტრაციული სასამართლოს კომპეტენციაში ისედაც შედის, თუმცა სიტუაციას დელიკატურს ხდის ის მდგომარეობა, რომ ამ შემთხვევაში არსებითად დავა ადამიანის ძირითად უფლებებს და არა თავად აქტის მატერიალურ თუ ფორმალურ კანონიერებას შეეხება.

კონსტიტუციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადება სრულიად ზედმეტია და არ ჯდება კონსტიტუციის ნორმატიული ქსოვილისა თუ ძირითადი კანონის დეონტური ლოგიკის ერთიან სტრუქტურაში. საკონსტიტუციო სასამართლოს შეუძლია, ნებისმიერი ნორმატიული აქტის კონსტიტუციურობის საკითხი განიხილოს, ამასთან, ამ შემთხვევაში ნებისმიერ პირს შეუძლია, მიმართოს მას ნორმატიული აქტის ან მისი ნაწილის კონსტიტუციის მე-2 თავით აღიარებულ ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებთან მიმართებით შესაბამისობის დასადგენად¹⁵. თუკი კანონმდებლის მიზანი კონსტიტუციური შეთანხმებით ძირითადი უფლების დარღვევის პრევენციაა, მაშინ ეს ყოველივე ზედმეტი ნორმის გარეშეც მიიღწევა. მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადების არარსებობის შემთხვევაშიც კი ნებისმიერ პირს შეუძლია მიმართოს საკონსტიტუციო სასამართლოს და, კონსტიტუციური შეთანხმების დებულებათა კონსტიტუციურობის თაობაზე იდავოს. ამასთან, კონსტიტუციის მე-7 და 39-ე მუხლების სისტემური ანალიზი ცხადყოფს, რომ საერთაშორისო სამართლით აღიარებული, კონკრეტულ საერთაშორისო აქტში მოცემული ძირითადი უფლებები არათუ უბრალოდ კანონმდებლობის, არამედ კონსტიტუციის ნაწილადაც შეიძლება იქნეს მოაზრებული, რაც საკონსტიტუციო სასამართლოს შესაძლებლობას მისცემს, შეასრულოს მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადებით ნაგულისხმევი ნორმატიული მიზანი და კონსტიტუციაში კონკრეტული ნორმის არარსებობის მიუხედავადაც კი, დაიცვას ადამიანის ძირითადი უფლებები და უზრუნველყოს უფლებათა პრაქტიკული განხორციელება. აქედან გამომდინარე, ძირითადი კანონის ხსენებული დებულება სრულიად ზედმეტია და არ უზრუნველყოფს ადამიანის უფლებათა დაცვას, პირიქით, ქმნის ნორმატიულ კაზუსს, რომლის გადაწყვეტაზე უფლებამოსილი ორგანო, უბრალოდ, არ არსებობს.

¹² კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება საქართველოში, თბ., 2004, 87.

¹³ იხ. საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი, „საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს შესახებ“ საქართველოს ორგანული კანონის მე-19 მუხლი.

¹⁴ კორკელია კ., ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენება საქართველოში, თბ., 2004, 87.

¹⁵ საქართველოს კონსტიტუციის 89-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის „ვ“ ქვეპუნქტი.

IV. სეკულარიზმის პრინციპის დარღვევა და ეკლესიის შეზღუდვა

მოდერნიზაციის აქტიური პროცესი არ ნიშნავს საზოგადოებაში ეკლესიის დანიშნულების გაქრობას.¹⁶ მართალია, მართლმადიდებელი ეკლესია ყოველთვის სიფრთხილით და, შეიძლება ითქვას, გარკვეულწილად, შიშითაც ეკიდება გლობალურ სიახლეებსა და ნამონყებებს, რასაც მისი (ულტრა)კონსერვატიული ხასიათიც განაპირობებს.¹⁷ თუმცა ეს არ უნდა იყოს იმის მიზეზი, რომ სახელმწიფოსა და ეკლესიის ურთიერთობაში, უპირატესობებისა და შეღავათების სანაცვლოდ, სახელმწიფომ ეკლესიის ავტონომიურობა შეზღუდოს. ისტორიულად, ნებისმიერი სახელმწიფო, რომელიც ეკლესიას საკონსტიტუციო პრივილეგიებსა და განსაკუთრებულ ოფიციალურ სტატუსს ანიჭებდა, ყოველთვის მოითხოვდა შესაბამისი ეკლესიის მხრიდან სამსახურსა და მხარდაჭერას.¹⁸ ეს ყოველივე, კარგა ხანია, წარსულს ჩაბარდა და დღესდღეობით ეკლესიის მხრიდან მხარდაჭერა, ძირითადად, სოციალურ სფეროში გამოიხატება, სახელმწიფოს მთლიანობის, ერთიანობისა და საზოგადოებრივი მშვიდობის პროპაგანდითა და ნახალისებით.

თანამედროვე ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობათა სპეციფიკის გათვალისწინებით, ექსკლუზიურად ეკლესიის გამგებლობას მიკუთვნებული საკითხებია: სასულიერო პირთა განათლება და მომზადება, ღვთისმსახურება და სასულიერო პირებთან შრომითი ურთიერთობები, საეკლესიო ქონების მართვა, საქველმოქმედო საქმიანობა და სხვ.¹⁹

1. საიდუმლოების დაცვა

სამართალი ადვოკატების, ექიმებისა და სასულიერო პირთათვის საიდუმლოების დაცვის პრივილეგიას უზრუნველყოფს.²⁰ არა აქვს მნიშვნელობა, თუ რომელი სამართლის ოჯახს მიეკუთვნება სახელმწიფო და რა სამართლებრივი აზროვნებაა ქვეყანაში, საიდუმლოების დაცვის პრივილეგია ამ სამი კატეგორიის პირთათვის გარანტირებულია. საქართველოც გამონაკლისი არაა. ქართული კანონმდებლობა მსგავსი საიდუმლოების დაცვლობას უზრუნველყოფს.²¹ ამასთან, აღსანიშნავია, რომ ამ სამი კატეგორიის საიდუმლოებას შორის გარკვეული დიფერენციაცია არსებობს. სხვებისგან განსხვავებით, სასულიერო პირთათვის საიდუმლოების დაცვის პრინციპი აბსოლუტურია და აღსარების საიდუმლოს გაცემას მათ სახელმწიფო არცერთ შემთხვევაში არ ავალდებულებს.²² როცა ექიმი და ადვოკატი, გამონაკლის შემთხვევებში, ვალდებ-

¹⁶ Fokas E., Religion and Welfare in Greece: A New, or Renewed, Role for the Church? in: Orthodox Christianity in 21st Century Greece, The Role of Religion in Culture, Ethnicity and Politics, Edited by V. Roudometof and V.N. Makrides, Ashgate, 2010, 175.

¹⁷ იხ. იქვე, 180.

¹⁸ Dawson J.F., Friedrich Schleiermacher and the Separation of Church and State, Journal of Church and State, Vol.7, №2, 1965, 219.

¹⁹ იხ. Von Campenhausen A.F., Church Autonomy in Germany, in: Church Autonomy, A Comparative Survey, Edited by G. Robbers, Frankfurt am Main, 2001, 81-82.

²⁰ Greenawalt K., Religion and Equality, in: Christianity and Human Rights, An Introduction, Edited by J. Witte Jr. and F.S. Alexander, NY, 2010, 243.

²¹ იხ. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი, „ექიმის უფლებების შესახებ“ საქართველოს კანონი, ადვოკატთა ეთიკის კოდექსი, „ადვოკატთა შესახებ“ საქართველოს კანონი.

²² Greenawalt K., Religion and Equality, in: Christianity and Human Rights, An Introduction, Edited by J. Witte Jr. and F.S. Alexander, NY, 2010, 243.

ბულნი არიან, მიმართონ შესაბამის სახელმწიფო ორგანოებს, სასულიერო პირები აბსოლუტური საკანონმდებლო პრივილეგიით სარგებლობენ. საქართველოს შემთხვევაში სასულიერო პირად ნებისმიერი აღმსარებლობის შესაბამისი უფლებამოსილების პირი მოიაზრება და ამ მხრივ, კანონმდებლობა რაიმე დიფერენციაციას არ ადგენს.

კონსტიტუციური შეთანხმებით, სახელმწიფო მართლმადიდებელ სასულიერო პირებს საიდუმლოების დაცვის პრივილეგიით აღჭურავს ორი ძირითადი მიმართულებით: 1. აღსარების საიდუმლოება და 2. საეკლესიო საიდუმლოება.²³ აღსარების საიდუმლო განიმარტება როგორც სინანულის საიდუმლო, დაწესებული თვით იესო ქრისტეს მიერ, სულიერი განწმენდის მიზნით უფლის წინაშე მოძღვართან²⁴ ნებაყოფლობითი აღიარება ცოდვისა, რომლის სხვასთან თქმის უფლება სასულიერო პირს არა აქვს.²⁵ საეკლესიო საიდუმლოებად კი მიიჩნევა ეკლესიის კონფიდენციალური ინფორმაცია.²⁶ აღსარებისას მიღებული ინფორმაცია საიდუმლოა და ეკლესია მისი გამჟღავნების შესაძლებლობას არ იცნობს, პირიქით, აკრძალულია მისი რაიმე ფორმით გაცემა და ვინმესთვის თქმა.²⁷ უფრო მეტიც, ამის განმახორციელებელი სასულიერო პირი საეკლესიო კანონებით დაისჯება.²⁸

რაოდენ გასაკვირიც არ უნდა იყოს, სახელმწიფო აღსარებისა და საეკლესიო საიდუმლოებას არა პრივილეგიად, არამედ ვალდებულებად ადგენს და სასულიერო პირს ავალდებულებს, არ გასცეს ინფორმაცია, რომელიც მას, როგორც სულიერ მოძღვარს, გაანდეს ან მისთვის, როგორც სასულიერო პირისათვის, ცნობილი გახდა.²⁹ მსგავსი ვალდებულების დადგენა წარმოუდგენელია საკონსტიტუციო სეკულარიზმის პირობებში. სახელმწიფო არ არის უფლებამოსილი, ჩაერიოს ეკლესიის შიდა საქმეებში, მით უმეტეს, დაუდგინოს ეკლესიის იურისდიქციის ქვეშ მყოფ პირს რაიმე ვალდებულება, გარდა იმ სამოქალაქო, საერო ვალდებულებებისა, რომლებიც, როგორც წესი, ნებისმიერ მოქალაქეს ისედაც აქვს. მსგავსი ფორმულირებით ჩამოყალიბებული დებულება ეკლესია-სახელმწიფოს გამიჯვნის პრინციპს ეწინააღმდეგება და ეკლესიის ავტონომიურობის საკონსტიტუციოსამართლებრივ იდეას არღვევს. აღსარებისა და საეკლესიო საიდუმლოების დაცვის ვალდებულება სასულიერო პირს მხოლოდ ეკლესიამ და კანონიკურმა სამართალმა შეუძლია დაუდგინოს. სახელმწიფო სრულიად ნეიტრალური უნდა იყოს ამ ვითარებაში და არა ვალდებულებით, არამედ უფლებამოსილების აღჭურვის მექანიზმით უზრუნველყოს საიდუმლოების პრივილეგირებული სტატუსი.

კონსტიტუციური შეთანხმების მე-2 მუხლის მე-2 წინადადება ეწინააღმდეგება საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლისა და მე-19 მუხლის 1-ლ პუნქტებს. აუცილებელია მისი ფორმულირების შეცვლა და აბსურდული ვალდებულებიდან სამართლებრივ პრივილეგიად ტრანსფორმირება.

²³ საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების (შემდეგში – „კონსტიტუციური შეთანხმება“) მე-2 მუხლის 1-ლი წინადადება.

²⁴ მართლმადიდებელი ეკლესიის სასულიერო პირი, რომელიც ამა თუ იმ ადამიანისაგან იბარებს აღსარებას და წარმართავს მის სულიერ ცხოვრებას. იქვე, ტერმინთა განმარტება, მე-16 პუნქტი.

²⁵ იქვე, მე-13 პუნქტი.

²⁶ იქვე, მე-14 პუნქტი.

²⁷ ბუმისი პ.ი., კანონიკური სამართალი, ი. გარაყანიძის თარგმანი, თბ., 2007, 91.

²⁸ იქვე.

²⁹ კონსტიტუციური შეთანხმების მე-2 მუხლის მე-2 წინადადება.

2. ლიცენზია და ნებართვები

სახელმწიფოს სამართლებრივი სტატუსიდან და ორგანიზაციული შესაძლებლობებიდან გამომდინარე, ხშირია შემთხვევა, როდესაც იგი კონკრეტული ან განსაზღვრული რელიგიური გაერთიანებების სასარგებლოდ რაიმე ღონისძიების განხორციელებას კისრულობს. ყველაზე ხშირად სახელმწიფო ეკლესიის წევრებისგან გადასახადებისა და მოსაკრებლის შეგროვება-ადმინისტრირებას უზრუნველყოფს.³⁰ ამ საკითხში თანამშრომლობა სრულიად ბუნებრივია, რადგანაც გადასახადები ექსკლუზიურად სახელმწიფოს პრეროგატივაა და მას გაცილებით დახვეწილი, გამართული და მარტივი სისტემა აქვს, რათა რელიგიური გაერთიანებების წევრთაგან გადასახადების ამოღება ეფექტურად შეძლოს. თუმცა ნებისმიერ სხვა შემთხვევაში სახელმწიფო უნდა მოერიდოს ეკლესიის სახელით რაიმე მოქმედების განხორციელებას, მით უმეტეს, როცა ეს უშუალოდ ეკლესიის, როგორც ორგანიზაციულ-სამართლებრივი სუბიექტის, კომპეტენციაში შედის და, რაც მთავარია, მისი განხორციელებაც სახელმწიფოს აქტიური ჩარევის გარეშე სრულიად შესაძლებელია.

კონსტიტუციური შეთანხმებით, სახელმწიფო იღებს ვალდებულებას, ეკლესიასთან შეთანხმებით გასცეს ლიცენზია ან ნებართვა ეკლესიის ოფიციალური ტერმინოლოგიისა და სიმბოლიკის გამოყენებაზე, აგრეთვე, საღვთისმსახურო პროდუქციის დამზადებაზე, შემოტანასა და მიწოდებაზე.³¹ ეკლესიის ოფიციალურ ტერმინოლოგიად მიიჩნევა „საქართველოს სამოციქულო“, „ავტოკეფალიური“, „მართლმადიდებელი“, „კათოლიკოს-პატრიარქი“, „წმიდა სინოდი“.³² სიმბოლიკის განმარტებას კონსტიტუციური შეთანხმება „ეკლესიის მართვა-გამგეობის წესდებას“ უთმობს.³³ აღსანიშნავია, რომ ეს უკანასკნელი ბუნებაში არ არსებობს. 1995 წლის 18-19 სექტემბერს საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის გაფართოებულ ადგილობრივ კრებაზე მიღებულ ეკლესიის მართვა-გამგეობის საკითხების მომწესრიგებელ დოკუმენტს „დებულება“ და არა „წესდება“ ჰქვია. გარდა ამისა, რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, ეს დოკუმენტი სიმბოლიკასთან დაკავშირებულ საკითხებს საერთოდ არ აწესრიგებს.³⁴ შესაბამისად, შეიძლება ითქვას, რომ სიმბოლიკის საკითხი სრულიად მონესრიგების გარეშეა დატოვებული.

სახელმწიფოს მხრიდან ლიცენზია/ნებართვის გაცემის ვალდებულების აღება იმითაა გამართლებული, რომ მოხდეს ერთიანი, ცენტრალიზებული მიდგომის ჩამოყალიბება, რათა მართლმადიდებელი ეკლესიის მრევლი არ მოექცეს ისეთი მიმდინარეობების გავლენის ქვეშ, რომლებიც თავს მართლმადიდებლებად ასაღებენ სხვადასხვა მიზნით.³⁵ თუმცა ეს არგუმენტი ნაკლებად გამოსაძეგია, ვინაიდან ამ შემთხვევაში მსგავსი ვალდებულების აღებით სახელმწიფო არათუ ეხმარება ეკლესიას, არამედ ზედმეტად იჭრება რელიგიურ თავისუფლებასა და ეკლესიის, როგორც რელიგიური გაერთიანების, სახელმწიფოსგან დამოუკიდებელი სუბიექტის,

³⁰ ნარინდოშვილი მ., გოგელია ვ., ჯულაყიძე თ., ჯაში ზ., გლურჯიძე ე., რელიგიის თავისუფლება, თბ., 2004, 113; იხ. *Darby v. Sweden*, [ECtHR], App. no. 11581/85, 23 October 1990.

³¹ კონსტიტუციური შეთანხმების მე-6 მუხლის მე-6 პუნქტი.

³² იქვე, ტერმინთა განმარტება, 28-ე პუნქტი.

³³ იქვე, 27-ე პუნქტი.

³⁴ იხ., საქართველოს ავტოკეფალიური მართლმადიდებელი ეკლესიის მართვა-გამგეობის დებულება, 1995 წლის 18-19 სექტემბერი, მცხეთა, სვეტიცხოველი.

³⁵ იხ. *ჩიკვაიძე დ.*, საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს სამოციქულო ავტოკეფალიურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმების კომენტარები, თბ., 2005, 29.

ავტონომიაში. ეკლესიისა და სახელმწიფოს გამიჯვნა, უპირველესად, თავად ეკლესიას ათავისუფლებს სახელმწიფოს მხრიდან მის საქმეებში ჩარევისგან, აძლევს მას სრულ სამოქმედო თავისუფლებას.³⁶ ამასთან, რელიგიის თავისუფლება უზრუნველყოფს კანონიერ მოლოდინს, რომ რელიგიურ გაერთიანებას შეეძლება, იფუნქციოს სახელმწიფოს უხეში ჩარევისა და ხელის შეშლის გარეშე.³⁷

ეკლესიას, რომელიც საჯარო სამართლის იურიდიული პირია და აღჭურვილია სრული უფლებაუნარიანობითა და სუბიექტუნარიანობით, აქვს საკმარისი შესაძლებლობა, სამართლებრივი მექანიზმის გამოყენებით, სასამართლოს მეშვეობით დაიცვას საკუთარი უფლებები, მათ შორის, მოითხოვოს მისი ოფიციალური ტერმინოლოგიისა და სიმბოლიკის გამოყენების აკრძალვა და ა.შ. ამ შემთხვევაში ეს დავა არა რელიგიური, არამედ სამოქალაქო ხასიათისა იქნება, რომლის გადაწყვეტაც სამოქალაქო სასამართლოს კომპეტენციაა.³⁸ თავის მხრივ, სახელმწიფო თავიდან აიცილებს კონკრეტული რელიგიური გაერთიანების მიმართ აშკარა ფავორიტიზმსა და სახელმწიფოებრივი რესურსების, იქნება ეს ადამიანური თუ ფინანსური, ხარჯვას. მან მაქსიმალურად შორს უნდა დაიჭიროს თავი მსგავსი შინაარსის დავისგან, მით უმეტეს, ისეთ სფეროში, როგორც ლიცენზიისა და ნებართვების, საგადასახადო და საბაჟო სამართალია. პრაქტიკაში ასეც ხდება: სახელმწიფომ კონსტიტუციური შეთანხმების ხსენებული დებულება შესაბამის კანონმდებლობაში არ ასახა,³⁹ შესაბამისად, ეს ჩანაწერი მკვდარი ნორმა და ფორმალურ ფარგლებს არ გასცდენია. მიუხედავად ამისა, შეიძლება ითქვას, რომ მისი ამ ფორმით არსებობა და იერარქიით სახელმწიფოს მეორე აქტში განთავსება სეკულარიზმის პრინციპის დარღვევაა და, თანამშრომლობის მოდელის პირობებშიც კი, აშკარა ფავორიტიზმია, რაც ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობის ნორმალურ ფარგლებს სცდება.

3. ეკონომიკური თავისუფლების შეზღუდვა

კონსტიტუციური შეთანხმება შეიცავს დებულებას, რომლის თანახმად, ეკლესია უშუალოდ არ ახორციელებს სამეწარმეო საქმიანობას.⁴⁰ ნორმის დანიშნულება ეკლესიის მიერ სასულიერო ფუნქციების განხორციელების პრიმატის ხაზგასმა და მისი მაღალი დანიშნულების წინა პლანზე წამოწევა უნდა იყოს. თუმცა გაუგებარია მსგავსი ნორმატიული შინაარსის კონსტიტუციურ შეთანხმებაში მოთავსების მოტივაცია, მით უმეტეს, ნორმა დეკლარაციული ხასიათისაა და უფრო განცხადებას შეიცავს, ვიდრე რაიმე სამართლებრივ ვალდებულებას. მიუხედავად ამისა, ალოგიკურია, ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობების მოდელური ქცევის წესების განსაზღვრისას რა საჭიროა ეკლესიისთვის სამეწარმეო საქმიანობის განხორციელების შეზღუდვა ან მსგავსი საქმიანობის განხორციელების შესაძლებლობისგან დისტანცირება.

რელიგიური გაერთიანებისთვის ავტონომიურობის უზრუნველყოფა თანამედროვე დემოკრატიული საზოგადოების განუყოფელი ნაწილია და ევროკონვენციის მეცხრე მუხლის დაც-

³⁶ *Heckel M.*, Religious Human Rights in Germany, *Emory International Law Review*, Vol.10, 1996, 108.

³⁷ *Hasan and Chaush v. Bulgaria*, [ECtHR], Grand Chamber, App. no. 30985/96, 26 October 2000, § 62.

³⁸ *Serbian E. Orthodox Diocese v. Milivojevic*, 426 U.S. 709 (1976).

³⁹ „ლიცენზიებისა და ნებართვების შესახებ“ საქართველოს კანონი, საქართველოს საგადასახადო კოდექსი, საქართველოს საბაჟო კოდექსი.

⁴⁰ კონსტიტუციური შეთანხმების მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი.

ვის უცილობელი პირობაა.⁴¹ ევროპული სახელმწიფო არ უნდა ერეოდეს და არც უნდა აინტერესებდეს ეკლესიის შიდა საქმეები, მისი მთავარი დანიშნულება დემოკრატიული ღირებულებების პოპულარიზაცია და აქტუალიზაცია უნდა იყოს.⁴² რელიგიური ავტონომიურობის პრინციპი გულისხმობს რელიგიური გაერთიანების უფლებას, დამოუკიდებლად გადანყვიტოს მასთან დაკავშირებული საკითხები და ხელისუფლების ჩაურევლად მართოს საკუთარი თავი.⁴³

რელიგიურ გაერთიანებას უფლება აქვს, დამოუკიდებლად, თავად გადანყვიტოს შიდა-ორგანიზაციული საკითხები, აირჩიოს სულიერი ლიდერები, ჩამოაყალიბოს და განავითაროს რელიგიური საკითხები, დაადგინოს წევრთა მიღებისა და გარიცხვის წესები და ა.შ.⁴⁴ თავად ეკლესიის გადასაწყვეტია, საიდან მიიღებს დამატებით შემოსავალს, რა ფინანსები ექნება და როგორ განკარგავს მათ. რა თქმა უნდა, ყოველივე ეს სამართლით დადგენილ ჩარჩოებში უნდა განხორციელდეს, მაგრამ ამ შემთხვევაში კერძო სამართალი იმოქმედებს და ეკლესიას, როგორც დამოუკიდებელ იურიდიულ პირს, ეკონომიკური თუ პირადი თავისუფლება, ავტონომია ექნება. მის სამართლებრივ ფორმას არსებითი მნიშვნელობა არა აქვს, რადგან კლასიკური საჯარო სამართლის იურიდიული პირი არაა და მასზე შესაბამისი კანონმდებლობაც არ ვრცელდება.⁴⁵ გარდა ამისა, ეკლესიას თავად შეუძლია დააფუძნოს შესაბამისი იურიდიული პირი, რომელიც სამენარმეო საქმიანობას განახორციელებს და ამას მას ვერავინ აუკრძალავს. ამის ფონზე კონსტიტუციური შეთანხმების დებულება კიდევ უფრო კომიკურ ელფერს იძენს და არათუ დეკლარაციული ხასიათისაა, არამედ სრულიად უშედეგო და უნაყოფო შინაარსს მოიცავს.

რელიგიის თავისუფლების ერთ-ერთი მთავარი მიზანი რელიგიური გაერთიანების ავტონომიურობისა და დამოუკიდებლობის უზრუნველყოფაა.⁴⁶ სასამართლოსაც კი ეკრძალება, საქმისწარმოებისას ჩაერიოს ეკლესიის შიდა საქმეებში თუ სასულიერო სფეროში.⁴⁷ ამ პირობებში მსგავსი ნორმის არსებობა სამართლებრივი სისტემის ერთიანი ლოგიკური კონტექსტიდან სრულიად ამოვარდნილია. მართლმადიდებელი ეკლესია, რომელიც ყოველთვის კონსერვატიული პოზიციით გამოირჩეოდა, იძულებულია, თანამედროვე გამოწვევების, ტექნოლოგიური განვითარების პარალელურად, საკუთარ პოზიციებს გადახედოს.⁴⁸ სწორედ ამ მოტივით მას უნევს დაფინანსების სხვადასხვა, კანონიერ მექანიზმს მიმართოს და შესაძლებელია, სამენარმეო საქმიანობაც განახორციელოს. სრულიად სხვა საკითხია, პრაქტიკაში რამდენად გამოიყენებს ამ შესაძლებლობას, მაგრამ, თუკი სხვა რელიგიურ გაერთიანებებს მსგავსი შეზღუდვა არ გააჩნია, ასევე ალოგიკურია, იგი დაუდგინდეს ეკლესიას, რომელიც პრივილეგირებული სტატუსით სარგებლობს, პირიქით, მას მეტი შეღავათი შეიძლება ჰქონდეს.

⁴¹ *Hasan and Chaush v. Bulgaria*, [ECtHR], Grand Chamber, App. no. 30985/96, 26 October 2000, Para.62.

⁴² კურტანიძე კ., ევროსაბაჭოს საპარლამენტო ასამბლეის რეკომენდაცია: სახელმწიფო, რელიგია, სეკულარობა და ადამიანის უფლებები, ჟურნ. „სოლიდარობა“, №1(34), 2010, 99.

⁴³ *Durham W.C. Jr.*, Religion and the World's Constitutions, in: Law, Religion, Constitution (Freedom of Religion, Equal Treatment, and the Law), Edited by Cr. Cianitto, W.C. Durham, S. Ferrari, D. Thayer, 2013, 6.

⁴⁴ *Svyato-Mykhayliyska Parafiya v. Ukraine*, [ECtHR], App. no. 77703/01, 14 June 2007, §150.

⁴⁵ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 1509¹-ე მუხლის მე-5 ნაწილი.

⁴⁶ იხ. *Sirico L.J. Jr.*, Church Property Disputes: Churches as Secular and Alien Institutions, *Fordham Law Review*, Vol.55, 1986, 335.

⁴⁷ იხ. *Presbyterian Church v. Hull Church*, 393 U.S. 444 n.3 (1969).

⁴⁸ გეგეშიძე დ., საქართველოს ისტორიაში ქრისტიანობის ადგილისა და როლის საღვთისმეტყველო კონცეფციის კრიტიკა, თბ., 1986, 5.

4. პატრიარქის ხელშეუვალობა

შუა საუკუნეებში სახელმწიფო ეკლესიისა და სასულიერო პირების მიმართ სასამართლო იმუნიტეტს ადგენდა.⁴⁹ ეკლესიის მსახურებს მათ მიმართ წაყენებული ბრალდებებისგან იმუნიტეტი იცავდათ.⁵⁰ ეს პრინციპი დიდი ხნის განმავლობაში მოქმედებდა და მისი განმაპირობებელი ფაქტორი თავად მღვდელმსახურთა საკრალური სტატუსი იყო. თუმცა თანდათან იმუნიტეტი და ხელშეუვალობა შესუსტდა, ბოლოს კი სრულიად გაქრა, რაც ადამიანის ძირითადი უფლებების წინა პლანზე წამოწევამ და კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპმა განაპირობა.

კონსტიტუციური შეთანხმებით, კათოლიკოს-პატრიარქი ხელშეუვალია.⁵¹ „ხელშეუვალობის“ ლეგალური დეფინიცია ქართულ საკანონმდებლო სივრცეში არ მოიპოვება, შესაბამისად, იგი მისი ყოფითი, სალიტერატურო მნიშვნელობით უნდა განიმარტოს. შესაბამისად, სამართლებრივი ხელშეუვალობა გულისხმობს პირის მიმართ სამართლებრივი, ძირითადად სისხლისსამართლებრივი, პასუხისმგებლობის დადგომის შეუძლებლობას. ხელშეუვალი პირის დაკავება, დაპატიმრება, კანონმდებლობით დადგენილი წესით დასჯა შეუძლებელია. მსგავს სტატუსს საქართველოს კონსტიტუცია ერთადერთ პირს, სახელმწიფოს მეთაურს – პრეზიდენტს ანიჭებს, ისიც თანამდებობაზე ყოფნის პერიოდში.⁵² სხვაგვარად წარმოუდგენელია, რადგანაც პრეზიდენტს უფლებამოსილებების განხორციელება დაუბრკოლებლად, ყოველგვარი შესაძლო ზენოლისა და ზემოქმედების გარეშე უნდა შეეძლოს. თუმცა მისი ხელშეუვალობა ლიმიტირებულია და საპრეზიდენტო ვადის ამოწურვასთან ერთად იხსნება. სხვაგვარად, დაირღვევა კანონის წინაშე თანასწორობის უმთავრესი პრინციპი.

ეკლესიის, როგორც უნივერსალური ორგანიზაციის, იდეა წარმატებული ვერ გამოდგა და, საბოლოოდ, იგი სახელმწიფოებრივ დონეზე ეროვნული ეკლესიების სახით დამკვიდრდა.⁵³ მსგავსადვე მოხდა ქართულ სინამდვილეში, შესაბამისად, ეკლესიის მეთაური – კათოლიკოს-პატრიარქი – განსაკუთრებული სოციალური სტატუსით სარგებლობს. კონსტიტუციური შეთანხმების შედეგად მას განსაკუთრებული სამართლებრივი სტატუსიც დაუმკვიდრდა, თუმცა პრეზიდენტისგან განსხვავებით, რომელიც არჩევითი თანამდებობაა და შეზღუდვების მთელი რიგი უკავშირდება, როგორც წესი, პატრიარქობა სიცოცხლის ვადით მინიჭებული ტიტულია. შესაბამისად, ხელშეუვალობა პატრიარქს გაცილებით მეტი ხნით აქვს გარანტირებული. ამასთან, გაუგებარია, რა მიზნით უნდა იყოს ხელშეუვალობა ადამიანის მიმართ, რომელიც ეკლესიის მეთაურია და რატომ უშვებს კანონმდებელი იმის ალბათობას, რომ მან შეიძლება დანაშაული ჩაიდინოს, რომლის შემთხვევაშიც მის მიმართ სამართლებრივი პასუხისმგებლობა დადგება. შეთანხმების ტექსტში მსგავსი ჩანაწერის გაკეთების მიზანი კათოლიკოს-პატრიარქის პატივისთვის ხაზგასმა და წინ წამოწევა იყო, თუმცა სინამდვილეში უკუშედეგი დადგა: მის მიმართ სახელმწიფოს სრული იურისდიქცია ვერ განხორციელდება, კანონის წინაშე თანასწორობის პრინციპი ირღვევა და სხვა ადამიანებთან შედარებით, ზედმატებულ სტატუსს იძენს, რაც არც სახელმწიფოს და არც ეკლესიას ხელს არ უნდა აძლევდეს.

⁴⁹ დოლიძე ი., ძველი ქართული სამართალი, თბ., 1953, 60.

⁵⁰ ვაჩეიშვილი ალ., ნარკვევები ქართული სამართლის ისტორიიდან, ტ. II, თბ., 1948, 50.

⁵¹ კონსტიტუციური შეთანხმების 1-ლი მუხლის მე-5 პუნქტი.

⁵² საქართველოს კონსტიტუციის 75-ე მუხლის 1-ლი პუნქტი.

⁵³ Cranmer F., National Churches, Territoriality and Mission, Law & Justice, Vol.149, 2002, 157, იხ. ციტირება: „The Idea of an National Church“, in The Church and Nation: Charges and Addresses (London, 1901) 214.

კათოლიკოსის განსაკუთრებული სტატუსი საზოგადოებრივი, და არა სამართლებრივი, მონესრიგების სფეროა, შესაბამისად, სახელმწიფომ მაქსიმალურად უნდა შეიკავოს თავი დისკრიმინაციული მონესრიგების დამკვიდრებისგან, რომელმაც საზოგადოების კონკრეტულ ჯგუფებზე შესაძლოა განსაკუთრებული ზემოქმედება მოახდინოს.

V. დასკვნა

საქართველოს კონსტიტუციურ შეთანხმებას სრულყოფილებამდე ბევრი უკლია, უფრო მეტიც, იგი ტერმინოლოგიურად, შინაარსობრივად და სამართლებრივად უამრავ პრობლემას მოიცავს და წარმოშობს კიდეც. აუცილებელია მათი გამოსწორება და უკეთესი მონესრიგების დადგენა, რათა კონსტიტუციური შეთანხმებით დადგენილი წესრიგი სრულად შეერწყას ერთიან ქართულ სახელმწიფოებრივ ორგანიზმსა და სამართლებრივ სივრცეს, ამასთან, ამ პროცესში სხვათა უფლებები მაქსიმალურად იყოს დაცული.

უპირველეს ყოვლისა, საქართველოს კონსტიტუციურ შეთანხმებას, როგორც სამართლებრივ აქტს, უნდა შეეცვალოს აქტის ფორმალური სახელწოდება. „კონსტიტუციური“ უნდა ჩაანაცვლოს „საკონსტიტუციო“, რითაც საბოლოოდ დადგინდება შეთანხმების სამართლებრივი ბუნება და იდეა – იგი კონსტიტუციაზე დაფუძნებული, კონსტიტუციისკენ მიმართული გახდება, ნაცვლად იმისა, რომ, უბრალოდ, კონსტიტუციასთან შესაბამისს აღნიშნავდეს.

კონსტიტუციური შეთანხმება უნდა შეესაბამებოდეს საერთაშორისო სამართლით საყოველთაოდ აღიარებულ ადამიანის ძირითად უფლებებსა და თავისუფლებებს, რაც იერარქიულ ურთიერთობებს სრულიად ბუნდოვანსა და აბსურდულს ხდის. საერთაშორისო სამართლის საყოველთაო ნორმები და პრინციპები ადამიანის ძირითადი უფლებებისა და თავისუფლებების სფეროში აუცილებლად იქნება პოზიტიურსამართლებრივი ფორმით საერთაშორისო აქტებში მოცემული. იმავდროულად, ეს უკანასკნელი თავად ექვემდებარება შეთანხმებას. კონსტიტუციური შეთანხმება უნდა შეესაბამებოდეს საქართველოს კონსტიტუციას, რაც ავტომატურად გულისხმობს იმის აუცილებლობასაც, რომ იგი უნდა იყოს კონსტიტუციის მეორე თავით აღიარებულ ადამიანის ძირითად უფლებებთან თანხვედრაში. იმ შემთხვევაში, თუ კონსტიტუციურ შეთანხმებასა და კონსტიტუციით აღიარებულ ძირითად უფლებებს შორის წინააღმდეგობა იქნება, დაინტერესებული პირის სარჩელის/წარდგინების საფუძველზე, საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო საკონსტიტუციო სამართალწარმოების საშუალებით გადაწყვეტს დავას. აქედან გამომდინარე, აუცილებელია, ცვლილება შევიდეს საქართველოს კონსტიტუციის მე-9 მუხლის მე-2 პუნქტში და ამოღებულ იქნეს მე-2 პუნქტის მე-2 წინადადება, რომლის არსებობა, საკანონმდებლო ტექნიკის თვალსაზრისით, არც ვალდებულებას და არც უფლებათა დაცვის მექანიზმის ქმედითობას არ უკავშირდება. საკონსტიტუციო ცვლილება უნდა აისახოს „ნორმატიული აქტების შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-7 მუხლის მე-4 პუნქტში, რომლის 1-ლი წინადადება, ასევე, ამოღებული უნდა იქნეს.

კონსტიტუციური შეთანხმების მე-2 მუხლის მე-2 წინადადებით სახელმწიფო აღსარების საიდუმლოს დაცვის ვალდებულებას ადგენს, რაც სრულიად ალოგიკურია, რადგან მას არ შეუძლია ჩაერიოს ეკლესიის შიდა საქმეებში, მით უმეტეს, მღვდელმსახურს რელიგიური ხასიათის ვალდებულება აკიდოს. უნდა შევიდეს ცვლილება კონსტიტუციური შეთანხმების მე-2 მუხლში და მისი მეორე წინადადება ჩამოყალიბდეს შემდეგი რედაქციით: „არავის აქვს უფლება, სასუ-

ლიერო პირს მოსთხოვოს ინფორმაცია, რომელიც მას, როგორც სულიერ მოძღვარს, გაანდეს, ან მისთვის, როგორც სასულიერო პირისათვის, გახდა ცნობილი.“

სრულიად გაუმართლებელია სახელმწიფოს მხრიდან ეკლესიასთან შეთანხმებით ეკლესიის ოფიციალური ტემინოლოგიისა და სიმბოლიკის გამოყენება, საღვთისმსახურო პროდუქციის დამზადება, შემოტანასა და მიწოდებაზე ლიცენზია/ნებართვის გაცემის ვალდებულების აღება. ქართული ეკლესია სრული სუბიექტუნარიანობით სარგებლობს, მას აქვს საკუთარი უფლებების დაცვის სამართლებრივი და პრაქტიკული შესაძლებლობა. ამასთან, ასეთი ვალდებულება არაა, უბრალოდ, კეთილი ნების გამოვლენა, არამედ სახელმწიფოსთვის რელიგიური ფუნქციების მიკუთვნებაა, რადგან ამ ყოველივეს ადმინისტრირება და პრაქტიკული რეალიზაცია ეკლესიას, როგორც საჯარო სამართლის იურიდიულ პირს, ისედაც ძალუძს. აქედან გამომდინარე, კონსტიტუციური შეთანხმების მე-6 მუხლის მე-5 პუნქტი უნდა გაუქმდეს.

კონსტიტუციური შეთანხმებით, ეკლესია უშუალოდ არ ახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას, რაც ორგვარად შეიძლება იქნეს გაგებული: ერთი მხრივ, კონსტრუქცია დეკლარაციული ხასიათისაა, შესაბამისად, იგი არავითარ ვალდებულებას არ წარმოშობს; მეორე მხრივ, მსგავსი ფორმულირება ცალსახა არაა და ინტერპრეტაციისას სხვაგვარად განმარტების შესაძლებლობასაც იძლევა. ამ შემთხვევაში, ეკლესიის მიმართ ვალდებულებაა დადგენილი, რომლითაც მას სამენარმეო საქმიანობის განხორციელებას უკრძალავს. ნებისმიერი ინტერპრეტაციისას დებულება სეკულარიზმის იდეას ეწინააღმდეგება. ვინაიდან სხვა რელიგიური გაერთიანებების მიმართ არაა მსგავსი შეზღუდვა დადგენილი, გაუგებარი და ლოგიკურად გაუმართლებელია მისი ექსკლუზიურად მართლმადიდებელი ეკლესიის მიმართ გავრცელება. ეს უკანასკნელი თავისუფალია, თავად გადაწყვიტოს, საქმიანობის რომელ ფორმას განახორციელებს. ამასთან, თუკი იგი არაა „უშუალოდ“, არამედ მის მიერ დაფუძნებული სხვა პირების მეშვეობით განახორციელებს სამენარმეო საქმიანობას, დებულება მაინც უმოქმედო იქნება. ზემოთქმულიდან გამომდინარე, კონსტიტუციური შეთანხმების მე-6 მუხლის მე-3 პუნქტი უნდა გაუქმდეს.

კონსტიტუციური შეთანხმების საფუძველზე ხელშეუვალობის მინიჭებით, მართალია, გამოიხატება კათოლიკოს-პატრიარქის მიმართ განსაკუთრებული პატივისცემა და დამოკიდებულება, თუმცა, იმავდროულად, ეს, ერთგვარად, დამაკნინებელიცაა. ძნელი წარმოსადგენია შემთხვევა, პატრიარქს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისგან გათავისუფლება დასჭირდეს. ხოლო, თუ თეორიულად მსგავსი შემთხვევა დადგა, საკითხავია, რატომ უნდა გათავისუფლდეს საქართველოს რომელიმე მოქალაქე პასუხისმგებლობისგან. ამით დისკრიმინაციული და არადემოკრატიული პრეცედენტი შეიძლება დამკვიდრდეს. ყველა ადამიანი კანონის წინაშე თანასწორია, შესაბამისად, ყველას საკუთარი ქმედების წილი პასუხისმგებლობა უნდა მიეზღოს. კონსტიტუციური შეთანხმების 1-ლი მუხლის მე-5 პუნქტი, როგორც კონსტიტუციის მე-14 მუხლთან შეუსაბამო, უნდა გაუქმდეს.

რეკომენდაციების გათვალისწინების შედეგად, რა თქმა უნდა, კონსტიტუციური შეთანხმების ყველა პრობლემა ვერ აღმოიფხვრება, თუმცა დოკუმენტი სამართლებრივი ტექნიკის თვალსაზრისით გაიმართება. ამასთან, კონსტიტუციური შეთანხმების ტექსტიდან რამდენიმე აბსურდული დებულების გაუქმებით ქართული მოდელი ნაწილობრივ მაინც მოთავსდება ეკლესია-სახელმწიფოს ურთიერთობების რომელიმე სისტემაში. შინაარსობრივი თვალსაზრისით, შეთანხმებაში კიდევ ბევრი ცვლილებაა განსახორციელებელი და, რაც მთავარია, მის აღსრულებასთან დაკავშირებით საკითხები კვლავაც საკმაოდ ვრცელ დღის წესრიგს ქმნიან.